

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 6, Sayı/ Issue 10 (Haziran/ June 2021), ss./ pp. 87-99
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.850450

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/Received: 30. 12. 2020
Kabul Tarihi/Accepted: 30. 03. 2021

DARA (ANASTASIOPOLIS) AGORA KAZI BULUNTULARI (2020): ERKEN BİZANS DÖNEMİ PİŞMİŞ TOPRAK KANDİLLER

AGORA EXCAVATION FINDS IN DARA (ANASTASIOPOLIS-2020): EARLY BYZANTINE PERIOD TERRACOTTA LAMPS

Hüseyin METİN*

Öz

Dara, Mardin İli, Artuklu İlçesi, Dara Köyü sınırları içerisinde konumlanmaktadır. Bizans – Sasani arasında kalan tampon bir bölgede kurulmuş bir garnizon kentidir. Dara'daki Agora kazıları kentin en önemli buluntularının ortaya çıkarıldığı alan olmuştur. Pişmiş toprak kandiller kazı buluntuları içerisinde oldukça önemlidir. 2020 yılı kazı çalışmalarında, Agora'da 10 adet envanter ve etüdüklük kandil ele geçmiştir. Kalıp yapımı olan kandillerin form ve bezemeleri M.S. 6. yüzyılda popülerdir. İncelenen kandiller içerisinde K1-K9 nolu örnekler birbirine yakın formda üretilmiş, bezemelerle dekore edilmiştir. K10 dairesel gövde ve hafif çıkıntılı burun yapısıyla K1-K9 örneklerden ayrılır. Tamamının benzer hamur yapısına sahip olmaları ve hamur içeriklerinin benzerlik göstermesi aynı atölye ürünü olduklarını düşündürür. Eserler herhangi bir tip adı altında incelenmemiştir. Çünkü bu şekilde ele almak için kapsamlı bir buluntu grubunun olması gerekmektedir. Dolayısıyla çalışma, kentin kandil tipolojisi için bir ön hazırlık niteliğindedir. Güney surlarda yapılan kazılarda 12 no'lu burç içerisinde işlik, 13 nolu burç içerisinde fırın bulunmuştur. İşlik ve fırın, kent surlarının işlevini kaybetmesinden sonra yapılmıştır. Her ikisi de M.S. 11 – 13. yüzyılları işaret eder. Ancak bu iki arkeolojik buluntu kentte bir seramik üretiminin olduğunu kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dara, Anastasiopolis, Bizans, Sasani, Agora, Pişmiş Toprak Kandil

* Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars/Türkiye.
E-posta: arkeologmetin@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6790-4096>

Abstract

Dara is located within the borders of the Dara Village of Artuklu District in Mardin Province. It is a garrison city established in a buffer zone between Byzantine and Sasanian. Agora excavations in Dara have been the area where the most important finds of the city were unearthed. Terracotta lamps are very important among the excavation findings. During the 2020 excavations, 10 inventory and study lamps were found in the Agora. The form and decorations of mold made lamps were popular in the 6th century AD. Among the lamps examined, K1-K9 were produced in close form and decorated with ornaments. K10 differs from the K1-K9 examples with its circular body and slightly protruding nose structure. The fact that they all have a similar fabric structure and show similarity makes us think that they are the same workshop products. The Lamps were not examined under any type name. Because there must be a comprehensive group of finds in order to examine it in this way. Therefore, the study is a preliminary preparation for the terracotta lamp typology of Dara. During the excavations carried out in the southern fortification walls, was found a workshop in the tower number 12 and an oven in the tower number 13. The workshop and oven were built after the city walls lost their function. These point to the 11th - 13th centuries AD. However, this archaeological finds prove that there is a ceramic production in the city.

Keywords: Dara, Anastasiopolis, Byzantine, Sassanid, Agora, Terracotta Lamp

1. Giriş

Dara (Anastasiopolis), Mardin Merkez Artuklu İlçesi'nin 30 km güneydoğusunda, bugünkü ismi ile özdeş, Dara Köyü merkezine konumlanır. Nusaybin'in 18 km kuzeybatısında, Bizans – Sasanian arasında kalan tampon bir bölgede kurulmuş bir garnizon kentidir (Res. 1). Dara, Bizans'ın güneydeki Sasanian topraklarına oldukça yakın, Mezopotamya Ovası'nın kuzeyindeki Tur Abdin Dağları'nın güney eteğinde ve ovaya hakim bir konumda olması ve su kaynaklarının fazlalığı nedeniyle yüzyıllar boyunca önemini korumuştur.

Kentin asıl tarihsel süreci M.S. 6. yüzyılın başlarına işaret eder. Daha önce küçük bir yerleşim olan Dara, Bizans İmparatoru Anastasius (491-518) tarafından doğu sınırlarını koruyan garnizon kent olarak seçilmiş ve kentte 503-507 yıllarında inşa faaliyetleri yürütülmüştür. Anastasius kurduğu kente adını vermiş (Anastasiopolis) ve Dara'yı Mezopotamya Bölgesi'nin idari ve askeri merkez üssü haline getirmiştir¹. Kentin kurulum aşamasını I. Justinianus (527-565) Dönemi'nde devam ettirdiği düşünülebilir. Bu dönemde surların güçlendirilmesinin yanı sıra, kent içerisinde kamusal yapılarda düzenlemeye gidildiği, kazı buluntularından anlaşılmaktadır.

Dara (Anastasiopolis), 577-591 ve 606-620 yıllarında aralıklarla Sasanian İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir². Her ne kadar, MS 620 tarihinde tekrar Bizans'ın eline geçse de, kısa bir süre sonra, 640'da Kuzey Mezopotamya'nın büyük bir kısmını kapsayan Arap hakimiyetine girmiştir³. Emevi ve Abbasi Dönemlerinden sonra Dara (Anastasiopolis), 12. yüzyılın ortalarında Timurtaş tarafından Mardin Artuklu Beyliği'ne bağlı bir kent haline getirilmiştir⁴. Kısa bir süre Eyyübiler egemenliğinde kalan kent artık eski önemini kaybetmiş, İbni Batuta'nın aktarımlarına göre 14. yüzyılda sadece küçük bir köy yerleşimine dönüşmüştür⁵. Bugünkü Dara köyü yerleşiminin temelleri ise 18. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır.

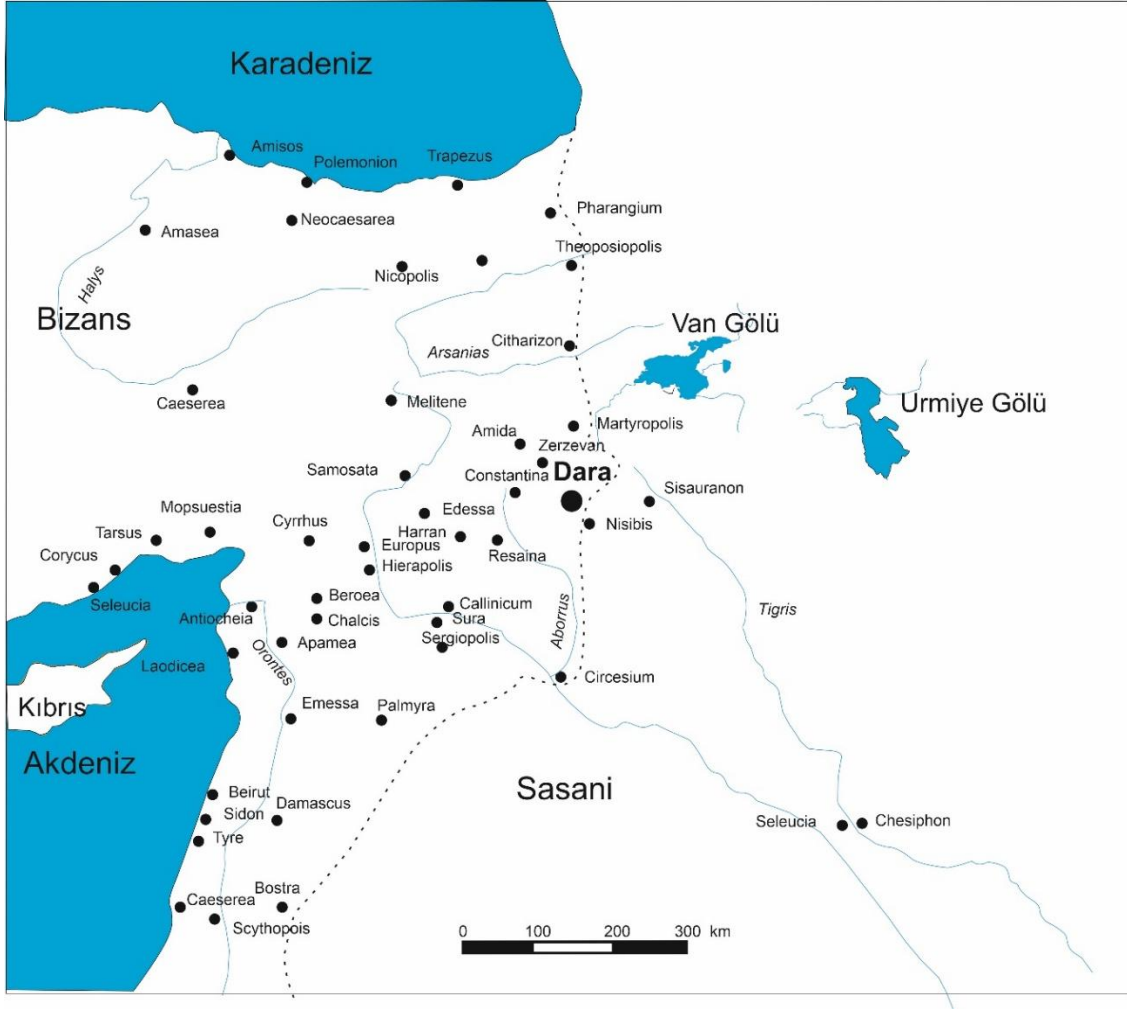
¹ Zachariah: VII.6; Croke – Crow 1983: 150; Croke 1984: 83-85.

² Ioannes Ephesus: VI. 5-6. Mitchell 2016: 597-598; Buckingham 2012: XII, 402-447.

³ Croke – Crow 1983: 150-151.

⁴ Usta 2002: 471 vd.

⁵ İbn Battuta, XXVII, 338.

Resim 1: M.S. 6. Yüzyıl Bizans'ın Güney Sınırları ve Dara'nın Konumu

2. 2020 Yılı Agora Kazıları

Dara'da (Anastasiopolis) 2020 yılı sezonunda kazı çalışmaları, kentin agorasında, dükkanların olduğu kısımda sürdürülmüştür (Res. 2)⁶. Bu alandaki kazılar, kuzey-güney yönünde yaklaşık 50 metrelik bir kısımda yapılmıştır. Çalışmalara 557.15 metre seviyesinde başlanmış ve 554.30 metre seviyesinde sonlandırılmıştır. Çalışmalar sonucunda 9 adet dükkan ve bu dükkanlar ile ilişkili 6 adet mekan ortaya çıkarılmıştır. Dükkanlar, kuzey-güney yönlü uzanan agoraya bitişik bir biçimde yan yana sıralanmıştır (Res. 3). Genelde kare planlı olan yapıların yaklaşık 5 x 5 metre ölçülerinde olduğu gözlemlenmiştir. Doğu duvarları sağlam olarak günümüze gelen dükkanların diğer duvarları ise farklı dönemlerde yeniden inşa edilmiştir. Duvarların ortalama yükseklikleri 1.20 ile 3.00 metre arasında değişmektedir. Original olduğu düşünülen duvarların tümü, kentin batısındaki taş ocaklarından getirilen büyük blok taşlar kullanılarak yapılmıştır. Diğer duvarları büyük blok taşlar ve daha küçük boyutlu poligonal taşların bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Bazı duvarlarda orjinal blok taşlar, polygonal taşlar ve kiremitler bir aradadır. Agoranın geç evrelerinde dükkan duvarlarında kireç katkılı harç kullanılmıştır.

Erken Bizans Dönemi'nde inşa edilen dükkan kapıları, sonraki dönemlerde kapatılmıştır. 2020 kazı sezonunda bu kapılar dükkan kazıları ile birlikte açılmıştır. Agoradaki

⁶ 2020 yılı kazılarına yapmış oldukları desteklerden dolayı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Türk Tarih Kurumu'na, Mardin Valiliği'ne, Mardin Büyükşehir Belediyesi'ne ve Dicle Kalkınma Ajansına teşekkür ederim.

dükkanların kapıları genelde doğu yönde bulunan portikoya açılacak şekilde yapılmıştır. Hemen hemen tüm kapılar 1.60-1.70 metre genişliğe sahiptir.

Resim 2: 2020 Yılı Agora Kazı Alanı

3. Pişmiş Toprak Kandil Buluntuları

Çalışma konusu kandillerin tamamı 2020 yılı Agora kazılarında ele geçmiştir (K1-K10). Agora kazıları kentin en önemli buluntularının ortaya çıkarıldığı alan olmuştur. Pişmiş toprak kandiller kazı buluntuları içerisinde önemli bir veri olarak sayılabilir. Söz konusu kandiller I. Justinianus (M.S. 527-565) sikkeleri ile birlikte dükkanların kullanım evrelerini belirtmede önemli bir katkı sağlamıştır. Eserler herhangi bir tip veya grup halinde incelenmemiştir. Çünkü bu şekilde ele almak için kapsamlı bir buluntu grubunun olması gerekmektedir. Ayrıca ileride yeni tiplerin çıkması sağlıklı bir araştırma yapılmasındaki önemli bir etkidir. Bu sebeple çalışma kentin kandil tipolojisi için bir ön hazırlık niteliğindedir.

Resim 3: Agora Dükkanları ve M.S. 6. Yüzyıl Duvarları

İncelenen kandiller içerisinde K1-K9 nolu örnekler birbirine yakın form ve bezeme ile üretilmiştir. Kalıp yapımı eserlerde oval gövde yapısı buruna doğru keskin form alır. K1 ve K2’de bu yapı biraz daha yumuşak hat ile sağlanmıştır. Hiçbirinde diskus bulunmaz. Bunun yerine geniş bir yağ deliği tercih edilmiştir. Yağ deliği çevresi plastik bir boyun ile belirginleştirilmiştir. İlave olarak yağ deliğini çevreleyerek fitil deliğinde son bulan geniş bir kanal mevcuttur. Bu yapı kandile işlevsellik kazandırmıştır. Olasılıkla yağın hazneye aktarımı esnasında taşan bölümü bu kanal ile fitil deliğinden içeri yağ deliğine dolmaktaydı. K-K9 örneklerinin tamamının omzunda küçük bir tutamak bulunur. Söz konusu tutamak biçimi kandil kalıptan çıkarıldıktan sonra küçük bir hamur parçası elle şekillendirilerek üst kalıba applike edilmiştir. Bu nedenle kulplarda tam bir benzerlik saptanamamıştır.

K1-K9 örneklerinden yola çıkılarak bu tip kandillerin büyük çoğunluğunun omuz bezemeli olduğu söylenebilir. Ancak bezemelerin oldukça basit ve çeşitlilik göstermediği anlaşılmaktadır. K1 ve K2’de farklı formlarda stilize yumurta bezemesi görülürken, K3 ve K4’de buruna doğru uzanan yivler (kısmen belirgin), K5’de kalıbın birleşim yerinden başlayan stilize dil motifleri (?-kısmen belirgin), K6’da nokta kabartma (kısmen belirgin), K7’de stilize tekli dal, K8’de çift sıra stilize yumurta dizisi (?), K9’da tek sıra nokta halka, yanlarda yatay çizgilerle son bulur.

Taban yapıları benzer özellik sergileyen K1-K9’da diskus burun arası kanalların bazılarında basit bezemelerin yapıldığı gözlenmiştir. Bezemeler K1, K2, K3, K4, K5, K8’de dikey çizgi şeklinde olup, K6’da bu çizgi palmye (?) şeklini almıştır. K7 ve K9 ise bezeme unsuru görülmez.

Mika ve kireçli, az gözenekli, rafine ve orta sertlikte pişirimli K1-K9 nolu kandil örneklerinin hamur yapıları yakın benzerlik sergiler. K2 hariç diğerleri soluk kahverengi tonlarındadır. K2 ise pembe renkte hamur yapısına sahiptir. Ancak bu kandilin hamur rengi değil pişirme derecesi ile ilgili olmalıdır. Bu örneklerin yalnızca ikisinde astar kullanımı söz konusudur (K3, K6).

Yukarıda hamur ve form özellikleri açısından incelediğimiz K1-K9’un benzer örneklerinin Erken Bizans Dönemi kentlerinin hemen hepsinde çıkmış olması kuvvetle

muhtemeldir. Yurtdışındaki pek çok müzenin koleksiyonları arasında bulunan örneklerine ve kazı buluntuları içerisinde yakın benzerlerine rastlamak mümkündür⁷. Örneklerin hemen her birinde farklı tarihlerin verildiği dikkati çekmektedir. Bu sebeple konunun daha iyi anlaşılması için yurt içinde ve Dara çevresinde ele geçmiş olabilecek malzemelere bakmak ve analogik olarak değerlendirme yapmak daha yararlı olacaktır. Formların Bergama Müzesi'nde çok yakın bir form örneği M.S. 5. -7 yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir⁸. Urfa Müzesinde yakın benzer örnekler bulunur. Buluntu yerleri belli olmayan kandillerin Urfa ve çevresinde ele geçmiş olması olasıdır. Bu sebeple Dara'ya yakın yerlerde formların yaygın kullanımı söz konusudur. Kandiller M.S. 4.-6. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁹. Mardin Müzesi'nde benzer form ve bezemeye sahip çok sayıda eser bulunmaktadır¹⁰. Özellikle K7'nin birebir benzer form ve bezemeye sahip örnekleri dikkat çeker. Yalnızca bir örneğin Midyat-Aktaş Mevkii'den ele geçtiği belirtilmiştir. Tip 3'te incelenen Mardin Müzesi'ndeki kandillerin tamamına yakını M.S. 5. yüzyıl başları 6. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmiştir¹¹.

K10 dairesel gövde ve hafif çıkıntılı burun yapısıyla K1-K9 örneklerden ayrılır. Önceki örnekler gibi benzer hamur ve katkı maddesine sahip kandilin omuzunda birbirinden farklı ebatlarda çizgiler/şua motifleri bulunmaktadır. Fitil deliği islidir. Kandilin halka tabanında haç motifi resmedilmiştir. Boyutları K1-K9 örneklerine kıyasla küçüktür. Gerek bezeksel ve gerekse form yapısı oldukça karakteristik özellik sergileyen K10'un birebir benzeri Mardin Müzesi'nde sergilenmektedir¹². Mardin Müzesi'ndeki kandilleri yüksek lisans tezi olarak hazırlayan Yıldırım, formları Tip 13 adı altında incelemiştir. Formları armudi olarak nitelendirilmesi bir tarafa bırakılırsa, içerisinde kayda değer en önemli veri, kandillerden Kat. No. 103-106 arası örneklerin Dara 2011 ve 2016 kazılarında bulunmuş olmasıdır¹³. Bu da gösteriyor ki, K10'un bezeme olarak varyantları Dara'da yoğunluktadır. K10 için önerdiğimiz tarih M.S. 6. yüzyıldır.

2020 kazıları, Agora'nın M.S. 6. yüzyıldan başlayarak uzun süre kullanım gördüğünü göstermiştir. Kandillerin de içinde bulunduğu pek çok eser en erken evreden, M.S. 6. yüzyıl yapılarından ele geçmiştir. Bu, yukarıda belirttiğimiz kentin esas tarihsel süreci ile de örtüşmektedir. 503'te Anastasius ile başlayan Erken Bizans yapılanması, 640'da kentin Arapların eline geçmesiyle son bulmuştur. 2020 Dara Agora kandil buluntuları içerisinde yer alan K1-K10'da bu zaman aralığında değerlendirilmelidir.

Sonuç

Katalogda ve metinde ayrıntılı tanımlamaları yapılan Erken Bizans Dönemi kandil formları ile ilgili çok sayıda yayın bulunmaktadır. Buna karşın birçoğu kazı buluntusu olmadıkları için formların yayılımı ve kandil üretim süreçleri ile ilgili birbirinden farklı önerilerin sunulduğu görülür. Her bir çalışmada farklı tip veya formlarla sunulan çalışmalarda en dikkate değer olması gereken husus, üretim ve yayılım alanıdır. Bu sebeple Dara'da (Anastasiopolis) 2020 Agora kazılarında bulunan kandiller önem arz eder. Kandillerin benzer hamur yapısına sahip olmaları ve hamur içeriklerinin benzerlik göstermesi aynı atölye ürünü olduklarını akla getirir. Buluntuların Dara (Anastasiopolis) üretimleri olduklarını söylemek için henüz erken olsa da Agora'ya bitişik güney surlarda yapılan kazılarda 12 no'lu burç içerisinde ışık, 13 nolu burç içerisinde fırının bulunduğunu belirtmek

⁷ Bailey 1988; Bernhard 1955; Oziol 1977; Hayes, J.W (1980). *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum I, Greek and Roman Clay Lamps*, Toronto.

⁸ İnanan 2004: 113-114, Res. 46.

⁹ Özgül 2012: 79-80, No. 32-33.

¹⁰ Yıldırım 2019: Kat. No. 3-30.

¹¹ Yıldırım 2019: 145-146.

¹² Yıldırım 2019: Kat. No. 102.

¹³ Yıldırım 2019: 158-160.

gerekir (Res. 4). Söz konusu fırın ve işlik ele alınan kandillerin üretimiyle doğrudan ilintili değildir. Zira daha geç dönemleri olasılıkla M.S. 11-13. yüzyılları işaret etmektedir. Doğru bir mantık kurmak gerekirse, ele geçen arkeolojik verilere göre kentin en zayıf olduğu, kısa bir süre sonra terkedildiği dönemlerde seramik üretimi Dara'da söz konusu ise, erken dönemlerde üretimin olması kuvvetle muhtemeldir. Zira geç dönem işlik ve fırınları kentte seramik üretim geleneğinin olduğunu kesin olarak belgelemektedir. Şüphesiz ileriki kazı sezonlarında daha kesin bilgiler edinilecektir.

Resim 4: 13 No'lu Burçtaki Fırın (Restorasyon Sonrası)

Katalog

K1) Kazı Env/Etd. No: Dara/Etd/2020-01

Buluntu Yeri: Agora-1D101-CUC-06

Hamur: 2.5 Y 8/2 (Pale Bown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 7.9 cm. Genişlik: 6.4 cm. Yükseklik: 4.0 cm.

Tanım: Oval formlu. Kalıp yapımı kandil. Gövdenin sağ tarafında çatlak. Gövde-burun bağlantısı kırık ve eksik. Keskin omuzdan küçük tutamaklı. Üzerinde stilize yumurta dizisi (?) Yağ deliği-burun arası geniş bir kanal ile bağlanır. Ortada geniş yağ deliği. Küçük tutamaklı, gövde ve buruna yakın bölümde is izleri. İçbükey halka tabanlı.

K2) Kazı Env/Etd. No: Dara/ Env/2020-01

Buluntu Yeri: Agora-1C101-CUO-04

Hamur: 7.5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 8.6 cm. Genişlik: 5.5 cm. Yükseklik: 3.5 cm.

Tanım: Oval formlu. Kalıp yapımı kandil. Keskin omuzdan küçük tutamaklı. Omuz üzerinde stilize yumurta dizisi (?). Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır, ortasında buruna uzanan dikey kabartma çizgi. Burunda is izleri. İçbükey halka tabanlı.

K3) Kazı Env/Etd. No: Dara/ Env/2020-03

Buluntu Yeri: Agora-1E100-CVD-01

Hamur: 2.5 Y 8/3 (Pale Brown) Astar: 10 YR 6/3 (Pale Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 8.3 cm. Genişlik: 5.7 cm. Yükseklik: 3.6 cm.

Tanım: Oval formlu. Kalıp yapımı kandil. Keskin omuzdan küçük tutamaklı. Omuz üzerinde buruna doğru uzanan yivler kısmen belirgin. Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır, kanal üzerinde iki nokta kabartma. Burunda is izleri. İçbükey halka tabanlı.

K4) Kazı Env/Etd. No: Dara/Etd/2020-02

Buluntu Yeri: Agora-1C101-CUZ-01

Hamur: 2.5 YR 6/4 (Light Reddish Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 7.9 cm. Genişlik: 5.8 cm. Yükseklik: 3.2 cm.

Tanım: Oval formlu. Kalıp yapımı kandil. Üst kalıpta sağ omuz ortasından buruna doğru olan bölüm kırık ve eksik. Ortada geniş yağ deliği. Yuvarlak omuzdan tutamaklı. Omuz üzerinde buruna kadar uzanan üçlü yiv. İçbükey halka tabanlı.

K5) Kazı Env/Etd. No: Dara/Etd/2020-04

Buluntu Yeri: Agora-1D101-CVP-01

Hamur: 10 YR 7/4 (Very Pale Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 7.2 cm. Genişlik: 4.8 cm. Yükseklik: 3.2 cm.

Tanım: Oval formlu, kalıp yapımı kandil. Yuvarlak omuzdan yüksek tutamaklı. Omuz üzerinde bezeme stilize dil motifi (?) belirsiz. Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır. Ortasında buruna uzanan dikey kabartma çizgi. Burun kısmı kırık ve eksik. Oval tabanlı (aşınmış). Pişmeden kaynaklı renk dalgalanmaları.

K6) Kazı Env/Etd. No: Dara/ Env/2020-04

Buluntu Yeri: Agora-1D101-CUU-03

Hamur: 2.5 Y 8/2 (Pale Brown) Astar: 7.5 YR 6/4 (Light Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 8.5 cm. Genişlik: 5.6 cm. Yükseklik: 3.7 cm.

Tanım: Oval formlu. Kalıp yapımı kandil. Keskin omuzdan küçük tutamaklı. Ortada geniş yağ deliği. Omuzda ise tek sıra kabartma nokta dizisi. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır, kanal üzerinde stilize dal/palmiye (?), iki yanında kabartma nokta. Burunda is izleri. İçbükey halka tabanlı.

K7) Kazı Env/Etd. No: Dara/ Env/2020-05

Buluntu Yeri: Agora-1D101-CVY-02

Hamur: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli, az gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 8.6 cm. Genişlik: 5.8 cm. Yükseklik: 3.4 cm.

Tanım: Oval formlu, kalıp yapımı kandil. Yuvarlak omuzda tutamaklı. Omuz üzerinde tekli stilize dal (?). Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır. İçbükey halka tabanlı.

K8) Kazı Env/Etd. No: Dara/Env/2020-11

Buluntu Yeri: Agora-1D101-CUU-15

Hamur: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli, az gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 8.4 cm. Genişlik: 5.7 cm. Yükseklik: 3.5 cm.

Tanım: Oval formlu, kalıp yapımı kandil. Yuvarlak omuzdan tutamaklı. Üzerinde bordür içerisine alınmış çift sıra stilize yumurta (?) dizisi. Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arasındaki geniş kanal, yağ deliği çıkıntısında sonlanır. Fital deliğinde is izleri. İç bükey halka tabanlı.

K9) Kazı Env/Etd. No: Dara/Etd/2020-03

Buluntu Yeri: Agora-1E100-CV5-01

Hamur: 10 YR 7/4 (Very Pale Brown)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 7.4 cm. Genişlik: 6.6 cm. Yükseklik: 4.6 cm.

Tanım: Oval formlu, kalıp yapımı kandil. Yuvarlak yüksek tutamaklı. Omuz üzerinde ortada nokta halka, tek sıra nokta halka, yanlarda yatay çizgiler. Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası geniş bir kanalla bağlanır. Burun kısmı kırık ve eksik. Burnun sağ tarafında daire içine alınmış haç işareti. Burunda is izleri. Halka tabanlı, ortasında iç içe daire içerisine alınmış nokta kabartma.

K10) Kazı Env/Etd. No: Dara/ Env/2020-02

Buluntu Yeri: Agora-1E100-CVK-02

Hamur: 5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Yapısı: Mika ve kireçli katkılı, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri: Uzunluk: 6.0 cm. Genişlik: 5.5 cm. Yükseklik: 3.2 cm.

Tanım: Dairesel formlu, kalıp yapımı kandil. Yuvarlak omuzdan tutamaklı. Omuz üzerinde tek sıra ölçüleri birbirinden farklı çizgiler/şua, tutamak arasında devam etmekte. Ortada geniş yağ deliği. Yağ deliği-burun arası omuz bezemesiyle birleşir. Sağ omuz-taban geçişi kırık. Kısa burunlu, üzerinde is izleri. Halka tabanlı, ortasında daire içerisine alınmış haç.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2004, *İbn Battuta Seyahatnamesi I-II*, A. Sait Aykut (Çev.) YKY, İstanbul.
- Ioannes Ephesus, 1860, *The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus*. R. P. Smith (Trans.), Oxford.
- Zachariah, 1899, *Chronicle Historia Ecclesiastica (The Syriac Chronicle Known as that of Zachariah of Mitylene)*, J.B. Bury (ed.). F.J. Hamilton, E.W. Brooks (Trans.), London.

Modern Kaynaklar

- Aydın Usta, A. 2002, "Artuklular", *Türkler Ansiklopedisi*, VI, 471-483.
- Bailey, D. M. 1988, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum III, Roman Provincial Lamps*, London.
- Bernhard, M. L. 1955, *Lampki Starozytne*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa.
- Buckingham, J. S. 2012, *Travels in Mesopotamia With Researches on the Ruins of Nineveh, Babylon, and Other Ancient Cities I*, Cambridge University Press.
- Croke, B. – Crow, J. 1983, "Procopius and Dara", *JRS*, 73, 143-159.
- Croke, B. 1984, "Marcellinus on Dara: A Fragment of His Lost "De Temporum Qualitatibus et Positionibus Locorum", *Phoenix*, 38/1, 77-88.
- Hayes, J. W. 1980, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum I, Greek and Roman Clay Lamps*, Toronto.
- İnanan, F. 2004, *İzmir, Tire, Bergama ve Ödemiş Müzelerindeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), İzmir.
- Mitchell, S. 2016, *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi: MS 284-641*, T. Kaçar (Çev.), TTK, Ankara.
- Oziol, T. 1977, *Les lampes du Musée de Chypre, Salamine De Chypre VII, Diffusion De Bocard*, Paris.
- Özgül, M. 2012, *Şanlıurfa Müzesinde Bir Grup Kandil*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Erzurum.
- Yıldırım, E. T. 2019, *Mardin Müzesi Geç Antikçağ Kandilleri*, Necmeddin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

